

SCI-CONF.COM.UA

PROGRESSIVE RESEARCH IN THE MODERN WORLD

**PROCEEDINGS OF II INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
NOVEMBER 2-4, 2022**

**BOSTON
2022**

72. *Луцька К. П.* 452
ТЕХНОЛОГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЯК СПОСІБ ЛІКВІДАЦІЇ
КОРУПЦІЙНОГО ЯВИЩА НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ В УКРАЇНІ
73. *Погрібна В. Л.* 457
СУЧАСНИЙ СВІТОВИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР:
ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

PHILOLOGICAL SCIENCES

74. *Атаманчук К. М.* 464
ФУНКЦІОНАЛЬНІ ВИДИ ОДНОСКЛАДНИХ БЕЗОСОБОВИХ
РЕЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ
75. *Гольцева М. І.* 474
СТИЛІСТИЧНІ ФІГУРИ У ПРОМОВАХ ДИПЛОМАТІВ РАДИ
БЕЗПЕКИ ООН
76. *Межжеріна Г. В.* 477
СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПОРТРЕТИ КНЯЗІВ У
РАДЗИВІЛІВСЬКОМУ ЛІТОПИСІ (СТАТТІ X–XI СТ.)
77. *Свистун Н. О., Тимків М. І.* 484
ВСТАВНІ СЛОВА І ВСТАВЛЕНІ КОНСТРУКЦІЇ У
СИНТАКСИЧНІЙ НАУЦІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ ВАСИЛЯ
ШКЛЯРА "МАРУСЯ", "ТРОЩА")

ECONOMIC SCIENCES

78. *Liashenko V., Trushkina N., Lishchuk O.* 488
RECOMMENDATIONS FOR INSTITUTIONAL SUPPORT FOR THE
FORMATION AND FUNCTIONING OF INDUSTRIAL PARKS AT
THE LEVEL OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN CONDITIONS
OF DECENTRALIZATION AND SMART SPECIALIZATION
79. *Pidlubnyi D.* 496
INNOVATIVE APPROACHES TO SUPPLY CHAIN MANAGEMENT
80. *Prushkivska E. V., Maksymenko I. Y., Malakhova M. A.* 501
FEATURES OF THE EXPORT OF AGRICULTURAL PRODUCTS OF
UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF EUROPEAN
INTEGRATION
81. *Semenova S., Toporovska V.* 505
PROBLEMS AND ADVANTAGES OF IFRS IMPLEMENTATION IN
UKRAINE
82. *Ukhanova I., Bohdanovska Ye.* 510
WAYS OF IMPROVING LOGISTICS OPERATIONS WHEN
PERFORMING IMPORT ACTIVITIES OF THE ENTERPRISE
83. *Yefimova L. M., Yefimova Yu. V.* 518
ACTUAL PROBLEMS OF TAXATION OF AGRICULTURAL
ENTERPRISES AND THEIR ANALYSIS IN UKRAINE AND
FOREIGN COUNTRIES

УДК 81'373

**ВСТАВНІ СЛОВА І ВСТАВЛЕНІ КОНСТРУКЦІЇ У СИНТАКСИЧНІЙ
НАУЦІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА
"МАРУСЯ", "ТРОЩА")**

Свистун Ніна Олександрівна

канд.філол.наук, доцент,

Тимків Марта Ігорівна

магістрант

Тернопільський національний педагогічний

університет імені Володимира Гнатюка

м. Тернопіль, Україна

Анотація: В українській мові чимало дослідників присвячували праці проблемам функціонування вставних і вставлених одиниць. Незважаючи на це, деякі питання потребують детального розгляду, зокрема критерії семантичного та структурного поділу вставних і вставлених одиниць та проблема їх розмежування. Дослідження зумовлене потребою ґрунтовного аналізу структури та семантики вставних і вставлених одиниць у прозі Василя Шкляра.

Ключові слова: вставні слова, вставлені конструкції, вставлені словосполучення, вставлені речення, синтаксична одиниця.

У сучасній українській мові важливу роль відіграють вставні та вставлені конструкції, адже вони є виразниками індивідуальних, часто типових, засобів формування та передачі додаткової інформації, ставлення носія мови до висловлюваного. Під час спілкування часто посилаються на джерело думки. Предмет наукових досліджень про вставні і вставлені конструкції цікавив багатьох лінгвістів. Концепція вставності в лінгвістиці набула поширення з другої половини ХІХ століття, згідно з якою термін «вставні слова» закріпився за граматично відокремленими виразами суб'єктивного ставлення до висловлюваного, а вставлені речення – за реченнями, вставленими в інше, але не зв'язаними з ним граматично. Аналізовані конструкції розмежовують за

семантичними, граматичними, інтонаційними, пунктуаційними показниками, а також за місцем розташування в реченні. Питання, пов'язані з ускладненням речення вставними і вставленими конструкціями, досліджувало багато вчених-лінгвістів. Найбільш повно й системно їх опрацювали такі мовознавці: Є. Кротевич, О. Огоновський, Б. Кулик, Л. Кадомцева, С. Бевзенко, І. Слинько, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська, К. Шульжук, А. Загнітко, М. Плющ, А. Мойсієнко, З. Олійник, І. Вихованець, І. Житар та ін. Б. Кулик вставленими називає конструкції, які «виражають такі додаткові повідомлення чи побіжні асоціативні зауваження, які поповнюють, уточнюють, розвивають зміст висловлення, вказуючи на якісь деталі чи нові факти, що не були передбачені в перший момент формування думки» [2, с. 180]. П. Дудик відокремлює поняття вставленої конструкції від вставної. Лінгвіст зазначає, що вставні одиниці виражають ставлення мовця до думки, яку він висловлює. Вставлені конструкції виражають «повідомлення, пояснення, зауваження, якими доповнюється зміст речення» [1, с. 185]. Ми опрацювали функціонування вставних і вставлених конструкцій у романах Василя Шкляра «Троща» і «Маруся» та виявили, що найбільше твори письменника збагаченні вставними словами, які виражають ступінь вірогідності повідомлюваного: «*Мабуть, частина більшовиків висадила раніше на острів, бо відразу, щойно ми сховалися в заростях очерету, навздогін нам застукотіли автомати*». [4, с. 25]; «*Кожен із нас, певна річ, може мати не одного повного тезку, але тут збігався ще й рік народження - 1924-й*» [4, с. 8]; «*Ну, може, шкільного зошита чи хоч записочки*» [3, с. 14]; «*Можливо, невдовзі вона зацвіте, бо через тиждень буде Купало, який уночі запалює це лапате листя чарівним цвітом*» [4, с. 43].

Досить багато є і вставних одиниць, що передають зв'язок думок, послідовність їх викладу чи логічне завершення цього викладу:

«*По-перше, Місько міг назвати когось із тих, кого вони вже завербували, й розконспірувати себе відразу*» [4, с. 150]; «*По-друге, називаючи лише мене й Сірка, Місько тим самим засвідчив би, що він нікуди не ходить, а сидить у*

криївці й чогось вичікує» [4, с. 151].

Вставні компоненти, що виражають емоційний стан мовця, його почуття, напр.: *«На щастя, спротив червоних ослаб, і вранці галичани зайшли у Жмеринку, до якої з іншого боку вступила повстанська дивізія Юрка Тютюнника»* [3, с. 27].

Помітні і вставні слова, словосполучення чи речення на позначення характеру висловлення, способу передачі думки, типу її оформлення: *«Прикрий натяк знов забринів у словах есбіста, але, сказати по правді, він мені сподобався»* [4, с. 12].

Поширеними у творах Василя Шкляра є вставлені слова та словосполучення, напр.: *«Перед маршем Маруся сама подарувала Юхимові Горошку (онукові «правої руки царя»), що звик воювати босоніж, нові ялові чоботи, а він, капосний, сховав їх на «мирний день» і тепер псував їм увесь фасон»* [3, с. 218]; *«Перед нею не конспірувалися повстанці, котрі приходили до Василя (Стодоли) та Славка (Сума)»* [4, с. 307].

Вставлені одиниці, передусім речення, можуть бути:

- уточнювальними, напр.: *«Саме біля Поручина у вересні 44-го курені Остапа Бондаренка (тоді я був у сотні холодноярців) звели один із найбільших своїх боїв, у якому заскиртували понад сотню більшовиків»* [4, с. 33];

- пояснювальними: *«По дорозі заскочила на близенький хутір Млинок, де жив «свій чоловік» Гнат Свербивус, знаний на всі околиці села мірошник (його млин стояв у лісі над річкою Кириша), і зробила там обмін, який сама собі не могла пояснити»* [3, с. 325];

- доповнювальними: *«Отаман «куреня смерті» повернувся до Горбулева на чудесному білому коні («прикупив» у козирного кадюка), у широкій кавказькій бурці, зодягнутій поверх черкески з нашитими на грудях газирями-гніздами для набоїв»* [3, с. 37]; *«Він ніколи не накидався на кістки жадібно, спершу уважно дивився на мене своїми рудими очима (мовляв, як воно, все гаразд?) і, коли я кивав йому, що так, усе більш-менш, починав повагом перемолювати гомілку чи ратицю»* [4, с. 47].

Висновки. Мова творів Василя Шкляра надзвичайно збагачена на різноманітні за структурою і семантикою вставні і вставлені конструкції. Вони увиразнюють думки, творять індивідуальний стиль письменника, передають особливості мовної особистості окремого персонажа, висловлені в основних реченнях, допомагають краще висвітлити ідейно-змістове навантаження роману. Дослідження вставних і вставлених конструкцій у творчості Василя Шкляра є перспективним та актуальним у сучасному мовознавстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дудик П. Просте ускладнене речення. Вінниця, 2002. 335 с.
2. Кулик Б. Курс сучасної української літературної мови. Синтаксис. Київ : Рад. школа, 1961. 288 с.
3. Шкляр В. Маруся: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2022. 384 с.
4. Шкляр В. Троща: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2022. 416 с.